

Hergé. Tintins äventyr. 24 album. Bonnier Carlsen. Översättare: Björn Wahlberg.
Michael Farr. *Tintin: den kompletta guiden*. Bonnier Carlsen
Yves Horeau, red. Christine Östling. *Tintin till sjöss*. Bonnier Carlsen. Översättare: Björn Wahlberg.

Upsala Nya Tidning 23 december 2007

”Med Tintin genom 1900-talet”

Tintins skapare Hergé (1907-1983) skulle ha fyllt 100 i år. Mattias Bolkéus Blom har läst de svenska nyöversättningarna och funderat över Tintin som vägvisare genom 1900-talet.

Tintin fortsätter att fascinera. I snart 70 år har den evigt unge reportern gett oss möjlighet att fundera över hur tecknade kulturmöten, politiska förvecklingar och schablonskurkar kan berätta om 1900-talets historia. De flesta läser förstås sin Tintin som rena äventyr, men det går att krama betydligt intressantare tolkningar ur de 23 album som utgör Hergés egentliga verk. *Tintin och Alfakonsten* utkom i skissform postumt, tre år efter Hergés död och räknas numera också till tecknarens *œuvre*.

Vägledning finns, om man så önskar, för Tintinlitteraturen är omfattande. Bäst börjar den nyfikne med de förnämligt nyöversatta svenska utgåvorna från 2004-2005, med inledande kommentarer av Björn Wahlberg. På svenska finns även Michael Farris omistliga *Tintin: den kompletta guiden*. På Sjöhistoriska museet i Stockholm finns därtill utställningen ”Tintin till sjöss” (t o m 2 mars, 2008), som visar hjältens maritima äventyr. Dessa är inte så få, vilket är talade för berättelsernas tillkomsttid. Många av albumen tecknades före det globala flygets dagar, när sjöfarten fortfarande band samman världen för den som likt Tintin drabbats av en tvingande reslust. Utställningens läckra och innehållsrika katalog har naturligtvis Tintinalbumens form.

Georges Remi, som Hergé egentligen hette (pseudonymen kommer av de omkastade initialerna ”R.G.”), föddes i Bryssel den 22 maj 1907. Barndomen präglades av den katolska kyrkan, men också av scoutrörelsen, som för den unge Georges blev en tillflykt undan en uppväxt som han själv karakteriserade som ”anmärkningsvärt grå”. Inte för inte påminner den stundtals äppelkäcke Tintin om en scoutgosse. Den katolska kyrkans värderingar kom också att få betydelse för hur figuren utvecklades, då den katolska dagstidningen *Le XXème Siècle* och dess strängt konservativa chefredaktör abbé Walléz till en början satte ramarna för seriens framväxt. Det var där Tintin först såg dagens ljus den 10 januari 1929, i tidningen barnbilaga *Le Petit Vingtième*. Hergé lär ha börjat teckna serien för att balansera de katolskt uppbyggliga berättelserna som först präglade utgivningen. Det lätt upproriska men aldrig anstötliga draget skulle fortsätta genom åren. Man kan säga att Tintin är en rebell med förhinder: hans metoder kan synas oortodoxa och ibland utmanande, men syftar alltid till att återställa den rådande moraliska ordningen.

”Var försiktig och håll oss noga underrättade!” Så sänds journalisten Tintin iväg på sitt första uppdrag i berättelsen *Tintin i Sovjet*. ”Jag skickar vykort, vodka och kaviar till er” lyder svaret. Uppenbarligen hade han inte tänkt sig att skriva något mer än vykort, för detta är sista gången vi möter reportern med block och penna i hand. Det är nyfikenhet och oförbätterlig idealism som driver Tintin framåt, inte viljan att skildra världen. Trots den närmast besatta detalj- och miljöfokuseringen blir den som söker läsa Tintin som reportage ofta lätt besviken. Detaljerna och miljöerna blir del av ett scenbygge. Istället kan man läsa albumen som en atlas

över 1900-talets stundom naiva idealism, där de politiska, sociala och geografiska landskapen utgör fond för en berättelse om västerlandets utvecklingsoptimism, men också om dess hegemoniska tendenser. Det är en nog så ambitiös ansats.

Tintinalbumen tecknar en fortfarande giltig karta över världens militära, sociala och etniska konflikter och potentiella oroshärder. Mellanöstern, Balkan, Sydamerika och Asien återkommer som exotiska tummelplatser där politiska intriger och äventyr ständigt gro. Den tyska annekteringen av Österrike förkläddes skickligt i *Kung Ottokars spira* (som följetong 1938-39, senare omtecknad och ”balkaniserad” 1947). I de två äventyren *Månen tur och retur*, del 1 och 2 (1953 och 1954) varslade Hergé om 1960-talets rymdoptimism. Med lite god vilja kan man säga att Hergé var en politisk och teknologisk visionär i Jules Vernes anda, med sina ibland olycksbådande men för det mesta hoppfulla berättelser.

Den rågblonde hjälten är allt som oftast en korrigerande kraft och garant mot korruption, orättvisor och, om man så vill, omoral. På egen hand lyckas Tintin baxa omkull regimer och organisationer som genom kriminalitet och kaos hotar västvärldens värderingar, enkannerligen de frankofona. Denna idealistiska världsbild, där Tintin ensam påverkar händelseförlopp och ställer saker och ting till rätta, förändras dock. Den sene Tintin står vanmäktig inför händelsernas förlopp. I det sista äventyret *Tintin och gerillan* (1976), som utspelar sig i ett politiskt kaotiskt Sydamerika, har vår hjälte tagit av sig de tidlösa golfbyxorna och iklätt sig utsvängda jeans. Det är som om Hergé – och Tintin – givit upp inför tidens utveckling. Så kan man naturligtvis också läsa sina Tintinalbum; en berättelse om den enskilda 1900-talsmänniskans tilltagande ohjälplighet och litenhet i teknikens och storpolitikens tidevarv.

Det är en kluven Hergé som skildrar sin samtids uppfattning om rätt och fel. Kolonialismen gör sig ständigt påmind i Tintins äventyr, ibland som en självklarhet, men inte sällan som kritiserad institution. Hergé lyckades inte alltid övertygande skildra dessa frågor. I samband med jubileumsutgåvor under sommaren och hösten 2007 stormade den internationella debatten om Hergés påstådda rasism, också med svenska svallvågor. *Tintin i Kongo* (som följetong 1930, reviderat album 1946) utgör här ett särskilt kapitel. Belackarna menar att den rasistiska skildringen av den vite mannens (läs: Tintins) självklara dominans är orsaklig, även som tidsdokument. Försvaren hävdar att berättelsen är ett uttryck av Hergés naiva men för samtiden ganska representativa syn på Europas förhållande till Afrika, och att revisionismen är värre än synden själv.

Efter heta diskussioner inom och utom förlagsbranschen utslöts Kongoäventyret ur den amerikanska utgåvan av Tintins album. Den engelske förläggaren hotades med åtal för rasistisk uppvigling. Den första svenska upplagan av *Tintin i Kongo* dröjde ända till 1975. Här gick känslorna ursprungligen höga på grund av den grymhet Tintin visar mot de vilda djuren. Hergé lät därför teckna om några rutor där Tintin spränger en noshörning i luften med hjälp av svängborr och dynamit. Andra album genomgick omfattande revisioner, eller till och med omteckningar, som *Den svarta ön* (i svartvitt 1938, helt omtecknad 1965-66) där båtar och andra fordon fick tidsenliga utseenden. Hergé var känslig för teknikens utveckling och tidens skiftande värderingar. Den Tintin vi läser beror alltså till del på vilken utgåva vi håller i handen. På svenska dök Tintin för första gången upp 1948, i veckotidningen *25:an*. Ett otal versioner av de flesta album finns också i svensk språkdräkt.

De senaste svenska översättningarna understryker Hergés ofta inkännande noggrannhet med detaljer. Vi får här för första gången läsa och förstå de kinesiska skyltarna i fotnoternas översättningar i *Blå Lotus* (1934, reviderad 1955). Ingen detalj var för obetydlig i strävan efter

trovärdighet. Skärpan blev ett adelsmärke. Den så kallade klara linjen, eller "ligne claire" på franska, utmärker Hergés tecknarstil. Den ständige medarbetaren Bob de Moor spelade en avgörande roll som stöd vid Tintinberättelsernas framväxt från tidigt 1950-tal och bidrog också till den klara linjens utveckling. Det var han som fick resa jorden runt, rota i arkiv och tidskrifter och styra med de karaktäristiska bakgrunderna som utgör en så viktig del av Tintins värld.

Seriemediet som Hergé kände det hade annars sina begränsningar. Karaktärerna i Tintins äventyr är personskisser, ibland karikatyrer, sällan utrustade med historia eller djup. Den rabulistiske Haddock är möjligen undantaget, lätt alkoholiserad, ständigt förgrymmad, sentimental och med invecklad släkthistoria, särskilt fördjupad i *Enhörningens hemlighet*, 1943, och *Rackham den Rödes skatt*, 1944. Den förvirrade professor Kalkyl, dumskalledektiven Dupond och Dupont, ärkeskurken Rastapopolus och Tintin själv är snarare verktyg för humoristiska infall eller berättartekniska övningar än utvecklade karaktärer. Vem Tintin är och varifrån han kommer får vi helt enkelt aldrig veta. Kvinnorna är i allt väsentligt helt frånvarande i Tintins äventyr. Den outhärdliga operadivans Bianca Castafiore, med drag av både en La Nilsson och en Florence Foster Jenkins, förblir en schablon som illustrerar hur svårt Hergé tycks ha haft att integrera tydligt tecknade kvinnliga figurer i sina berättelser. I övrigt hastar kvinnorna med få undantag namnlöst och tyst förbi. Det homosociala arvet från pojkbokstraditionen, katolska kyrkan och scoutrörelsen gör sig påmint.

De underliggande berättelserna om konflikter, värderingar och ideologier tar sig uttryck i enkla men innehållsrika äventyr där det kända och det okända, sett ur ett västeuropeiskt 1900-talsperspektiv, ger bilden av ett sekel som aldrig kom till ro. Tintin är hjälten som står med ett ben i den gamla världen och en halv fot i en ny okänd tillvaro, på månen rent av. Tintins äventyr är en tablå över det förra seklets politiska och kulturella utveckling. Det är en bild värd att ta på allvar för den som vågar se bortom den etablerade finkulturens hank och stör. När historien om berättandets former, innehåll och utveckling under det tjugonde århundradet ska skrivas får vi tvivelsutan beakta Hergés bidrag med den största respekt.

Mattias Bolkéus Blom